

Képes beszéd

„Gólya, gólya, gilice, mitől véres a láb-ad? Török gyerek elvágta, magyar gyerek gyógyítja, sípbal, dobbal, nádi hegedűvel.” Fordítása lehetne, hogy a piros lábú magyar gólya ellenségét, a törököt – kidoboljuk. Most a képes beszédet elhagyjuk, és a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) krónikásként folytatjuk egy kis időre. Örvendezünk „okos” ellenállásunknak, az MTA tisztségviselő-választás eredményének, a Palkovics miniszterrel vitában álló Freund Tamás elnökjelölt győzelmének. Mi több, Palkovics akadémikus ajánlottja, Bokor László alelnök helyett új személy került a természettudományi alelnöki pozícióba. Sőt, a bölcsész- és társadalomtudományokat a kiváló történész, Romsics Ignác akadémikus fogja képviselni. Persze nem örvendezhetünk maradéktalanul. Vannak ugyanis kormánykritikus tudósok, nevezük őket „rosszul teljesítőknél”, akik csak külföldi praktikákkal tudnak felszínen maradni, így vég-ső soron hazaárulók, akik összejártszanak az „oszmán” birodalommal.

Kik az „árulók”

ÉS hol van hazájuk? Első megfogalmazás olvasható – az egyes vélemények szerint Palkovics útján nyilvánosságra került –, Orbán Viktorhoz MTA-alelnökként írott „magánlevélben”: „...a kormányt folyamatosan kritizáló, gyengén teljesítő társadalomtudományi kutatócsoportok, intézetek munkatársai – akiktől szeretünk volna megszabadulni – itt fognak maradni a nyakunkon, külföldön a kutyának sem kellene, ha intézetük megszűnik, egyetemi állásokon akkor is túl fognak élni, és onnan tovább mételeyezik a közéletet és a fiataloságot...” Ennek fontos kritikája hangzott el július 6-án. Kertész János akadémikus közgyűlési hozzászólása szerint „a mételeyezés kifejezés használatát a maga háttérrel asszociációs tartományával együtt még meg lehet bocsátani, de a gondolatmenet már nem: azt tudniillik, hogy valaki igényt tart arra, hogy megítélje tőle távol álló tudományterületeken a teljesítmény színvonalát, miközben politikai szempontokra támaszkodik, és így akar sorsokról dönteni”. Az „árulók” elnökjelölti értelmezése olvasható a *Mandiner* interjújában: „...Azok a világ élvonalába tartozó tudósok, akikért mindenhol két kézzel kapkod-

KARDOS JULIANNA:

Academia Nova

– az illegitim legitim

nak, nem bírják ezt a bizonytalanságot, és elmennek, a gyengék pedig itt maradnak. Azok, akik nemcsak híján vannak a külföldi állásajánlatoknak, de a teljesítményük tényleges nemzetközi mércével mérve elégtelen, pusztán a kormánykritika árca mögé bújva tudnak érvényesülni. Nem ritka, hogy egy-egy gyengén teljesítő társadalomtudós publikációját neves nemzetközi folyóiratok szakmai okokból nem fogadják be, némi kormánykritikába csomagolva viszont tárt karokkal várják...” Erre reagált nyílt levelekben július 5-én Ferge Zsuzsa és Szelényi Iván, valamint július 6-án több mint félszáz akadémikus: „Tisztelt Freund Tamás, Tisztelt Akadémikus Úr! A levél aláíróként tisztelettel kérjük, hogy az MTA egyik elnökjelöltjeként tartózkodjék az olyan felelőtlen, megfontolatlan, sértő és alapvetően hamis kijelentésektől, amelyek politikai szempontokat emelnek be az MTA választási folyamatába, valamint tagjainak megosztását, a társadalomtudományok és a természettudományok művelőinek szembehelyezését eredményezhetik. (...) [M]int az Akadémia egyik elnökjelöltjének, arra kellene törekednie, hogy az Akadémia a különböző tudományterületeken dolgozó kutatók együttes képviselőjét a politikától független szellemben lássa el, és tartsa távol magát az efféle szakmaiatlan, megosztó nyilatkozatoktól.” Nem így történt. A legutóbbi, immár elnöki verziót az *Index* kommunikálta az alábbiak szerint: „A gyengék közé tartoznak azok is, akiknek a cikkeiket nem fogadják el neves nemzetközi lapok, de ha beklímáknak egy-két kormánykritikát, akkor már igen. Ilyenek biztosan vannak.”

Az Új Akadémiáról

Academia Nova, avagy Új Akadémia, mert a 2020. július 6-i választás illegitim. Jelenlétben kell tiszt-

ségviselőket választani, ezt az érvényben lévő akadémiai törvény 9. paragrafusa kimondja. Továbbá ezt nem lehet egy távjelenlétben tartott közgyűlési határozattal megváltoztatni sem. Emlékeztetőül, az érvényes kormányrendelet szerint el is lehetett volna halasztani a tisztségviselő-választást. Az MTA elnöke eredetileg szeptemberre tervezte a megtartását. Ehhez képest érte váratlanul a tudományos közösséget a 193. Közgyűlés áteröltetése távjelenlétben, tisztségviselő-választással egybekötve 2020. július 1-én és 6-án. Nota bene, nem volt túl ízléses igénybe venni azt a távjelenlét közgyűlési opciót, amelyet kft.-re vagy egyesületre szabott a kormány még a veszélyhelyzeti rendeleti kormányzás idején, ami ma az egészségügyi válsághelyzetre átkeresztelve változatlanul hatályos.

A távjelenlét MTA-közgyűlés első napján volt olyan szavazás, amelyet elfogadtak, de már nyilvánvalóan hibás eredményt adott, például az elnökség felhatalmazásáról vagy a napirend elfogadásáról, amikor is az igen szavazatok száma 176 (51,92 százalék), a nem szavazatok száma 1 (0,29 százalék) és az érvénytelen szavazatok száma 162 (47,79 százalék) volt. Ezek miatt az érvénytelenség miatt kényszerültek leállítani a közgyűlést július 1-én, ugyanakkor – furcsa módon – a határozatok érvényben maradtak. Ezen túlmenően, az új (távjelenlét) szabályok úgy lettek megalkotva, hogy aki nyer, nagyon nyerjen, mert lehetett csak igennel is szavazni, nem volt előírás az alternatív jelölteknek egy igent és egy nemet megjelölni. Így állhatott elő az „igen plusz nem” szavazatok jelentős eltérése Freund versus Pléh elnökjelöltek esetében (367 versus 303). Túl a ráségitő szabályozási logikán, az elnyújtott (24 órás) szavazási időn, a korábbi, többszámú je-

lenléti tisztségviselőhöz képest feltűnően sok tartózkodó is volt az első szavazási körben. Mindezen körülmények között nyert el Freund Tamás 58 százalékot, ami többség ugyan, de nem túl erős legitimáció.

Freund Tamás eddigi nyilatkozatai alapján mi várható az új akadémia-tól? 1) Kevesebb kritika a kormány működéséről, helyette az új rendszerbe illesztett szakpolitikai tanácsadás; 2) a „rosszul teljesítő” társadalomtudósok kispadra ültetése. 3) A Mocsai-féle karrierök visszafogott támogatása a tudományos minősítésben. De nyilatkozott Maróth Miklós, az Eötvös Loránd Kutatói Hálózat elnöke is: „Egyetértek (Freund Tamás) azon törekvéseivel, amelyek arra irányulnak, hogy a Magyar Tudományos Akadémia meghatározza új helyét és szerepét a magyar tudományos közösségben, és egy bizalmi alapon működő, kétirányú kommunikációt

alakítson ki a kormánnyal a tudományos területet illetően az egész magyar társadalom érdekében.

A próba ott lesz, hogy mit osztanak majd ki Freund Tamás elnöknek, aki dicséretesen lemondott az ELKH elnökségi tagságáról, ugyanakkor tagja lehet még a Nemzeti Tudománypolitikai Tanácsnak, ha és amennyiben Orbán miniszterelnök „visszahívja” a 2020 januárjában kinevezett Lovász Lászlót, és helyette Freund Tamást nevezi ki újonnan. Az sem mindegy, hogyan végzi el majd Freund Tamás a feladatot. Nyilvánosan vagy egy üveg bor mellett, mint „maganember”. Megjegyzendő, ez az opció a 42 százalékban nem rá szavazó tudósokon is múlhat, hajlandóak lesznek-e ellenállni a behódoltatásnak.

„Tisztelt közönség, kulcsot te találj, / Mert kell jó végnél lenni, kell, muszáj!” (Bertolt Brecht)

(A szerző professor emeritus)

GADÓ GÁBOR:

Oszttják a pénzt

Tegyük egyértelművé mindjárt az elején: a Fidesz-KDNP-pártszövetség nem azért tiltakozik minden lehetséges alkalommal amiatt, hogy az Európai Unió (EU) a jogállami kritériumok teljesítéséhez kötné a közös pénzügyi forrásokhoz való hozzáférést, mert úgy gondolja, Magyarország nem jogállam. Az Orbán Viktor vezette koalíció pusztán azt szeretné elérni, hogy – mint arra maga a miniszterelnök is fölhívta nemrég a figyelmet –, a pénzosztásba „ne keverjük bele a politikát”. Lehet, egyesek cinikusnak tartják ezt a kijelentést, én inkább ösztintességét emelném ki. A pártelnök, miközben a maga helyén készséggel elismeri az általa irányított álviták létjogosultságát, tisztában van azzal, hogy a nagybetűs *források* közelében csak magával az *osztással* szabad foglalkozni. Eurómilliárdokról egyezkedve Orbán szerint „civilizálatlan viselkedésnek” számít a másik tagállam visszatetsző közjogi gyakorlatával előhozakodni, vagy olyan kétes jelentésű fogalmakat emlegetni, mint amilyen a „szabadság”, a „demokrácia” vagy éppen a „jogállam”. Ez a szemlélet jellemzi az Országgyűlés múlt héten elfogadott határozatát is, amely az EU által tervbe vett gigantikus hitel-felvételről való megbeszélésekhez kijelölte a kormány tárgyalási mandátumát. (Lásd a *koronavírus gazdasági hatásaival kapcsolatos európai uniós gazdasági intézkedésekről szóló H/11282. számú határozatot*.) A felhatalmazás ugyanakkor túlmutat a konkrét ügyön, az az Orbán-kormány politikai-üzleti hitvallásaként is értelmezhető.

A határozat két fontos tézispontja közül az első azt írja elő, hogy a „(...) tagállamoknak a rájuk eső pénzügyi források felhasználásában szabad kezdet kell biztosítani, de a közösen felvett hitelt kizárólag a gazdaság fejlesztésének érdekében, a gazdasági növekedés szolgálatában szabad felhasználni”. A másik alapelv pedig kimondja, hogy az uniós források tagállamok közti szétosztása nem köthető – a jogállamiság „címszáva” alatt – politikai, ideológiai feltételekhez, és az EU hiteléből nem támogathatók az úgynevezett „politikai tevékenységet végző, civilnek álcázott szervezetek”. A két követelmény azonban ellentmond egymásnak: jogállami garanciák nélkül törvényes és tisztességes gazdasági növekedésről sem lehet szó.

Hogyan lehetne például megítélni, hogy egy nagy értékű – uniós és hazai közpénzből finanszírozott – beruházás az ország közös érdekét szolgálja-e, ha a megkötött szerződésnek legfontosabb rendelkezéseit a kormánytöbbség titkosíthatja? (Lásd az *információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 27.§-át*.) És mire végül azt a tavaly elfogadott törvény módosítást, amely alapján a hatóság az általa kezelt adatok nyilvánosságára hozatalát előíró jogerős ítélettel szemben az Alkotmánybírósághoz fordulhat, kérve a bírói döntés megsemmisítését? (Lásd az *Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 2019-ben módosított 27.§-át*.) Tudnak-e továbbá az EU Bizottság tisztségviselői arról, hogy a kormány bármikor „kiemelten közérdekűvé” minősíthet egy hozzá „közéllálló” projektet, és az erről szóló határozat kihirdetését követően a törvényekben előírt környezetvédelmi, örökségvédelmi és településrendezési szabályok helyett a beruházás sikerének alárendelt alkalmi rendelkezéseket kell alkalmazni? (Lásd a *nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű beruházások megvalósításának gyorsításáról és egyszerűsítéséről szóló 2006. évi LIII. törvény 11/B.§-át*.) Megengedhető-e, kérdezhetnék a jogállami normákon iskolázott brüsszeli tisztviselők, hogy a gazdasági újjáépítésre szánt forrásokat egy tagállam úgy használtsa, hogy például hiányzik a megrendelő akaratától független környezetvédelmi kontroll? Ilyen körülmények között a civil mozgalmakra fontos, mozgósító szerep hárul, Magyarországon azonban az ún. külföldről támogatott egyesületek és alapítványok annak ellenére megbélyegzett szervezetek számítanak, hogy az Európai Unió Bírósága nyár elején a 2017. évi LXXVI. törvényt az uniós joggal összeegyeztethetetlennek nyilvánította. (Lásd *ezzel kapcsolatban a Tóth Bertalan és Harangó Tamás szocialista képviselők T/11058. szám alatt beterjesztett javaslatát, amelyben kezdeményezik a stigmatizáló törvény azonnali hatályon kívül helyezését*.)

Ha a kormánytöbbség az országba érkező eurómilliárdok köztösgéktől mentes felhasználását igényli, olyan alkotmányos infrastruktúrát kell kiépítenie, amely szavatolja, hogy a hatalomtól *valóban* független intézmények követik nyomon a pénz elköltését, és az szükséges, a vádemelés sem múlik politikai megfontolásokon. Ennek legkézenfekvőbb módja az Európai Ügyészséghez való csatlakozás lenne, de már az is reményt keltő volna, ha egy-egy korupciógyanús ügyben a parlamenti képviselők ellenzéki vezetésű vizsgálóbizottságot alakíthatnának. A kormány azonban, bár az EU pénzt nem utasítja vissza, kitart amellett, hogy senkinek se tartozik elszámolás. Ebben a helyzetben egyedül a miniszterelnök vejének minap tett kijelentéséből meríthetünk némi biztatást. Tiborcz István a *Portfólió* riportereinek elmondta, hogy a járvány idején azért szállt ki az Appenin nevű cégéből, mert nem szeretne olyan gazdasági társaságban tulajdonos lenni, amely közpénzeket nyer el. (Lásd: *„Tiborcz István: A kritikusainknak köszönhetem a legjobb üzleteket!”; Portfólió.hu*.) Mindazonáltal e példátlan gesztus kockázatát sem szabad alábecsülni. Ha ugyanis a kormányközeli vállalkozók körében a közpénzekről való távolságtartás általános etikai követelménnyé válik, úgy akár az uniós hitelek elköltése is veszélybe kerülhet.

Van egy párt a magyar parlamentben, amelyiknek két-harmados többsége van. (Hogy egyik képviselőjük múlt heti sajnálatos halála miként változtatja az arányokat, arra nem térek ki, mert a lényeg nem befolyásolja, és kegyeleti megfontolások miatt sem.) Ez párt egy vele szövetséges, csatolt fájlként funkcionáló másik párttal arra kapott a legutóbbi választáson felhatalmazást, hogy kormányozzon. Ez a politikai formáció – Fidesz-KDNP – kormányoz is, tevékenységének tartalma legfőképpen egy olyan erős és megbízható vazallusi réteg kiépítése, amelyiknek morális megfontolásai nincsenek, egyetlen céljuk, hogy a közös pénzből – legyen az állami vagy uniós eredetű – minél nagyobb hasítsanak, és minél nagyobb bukszával távozzanak a hűbérúr pénztárából. A vazallusi rendszer lényegéből adódóan ezt a pénzt a továbbiakban ő osztja majd szét saját alárendeltjeinek, mondjuk úgy, saját vazallusainak. És ez a folyamat megy a társadalom egyre mélyebb rétegeibe, ilyenformán a struktúra egyes eleme egyszerűen lesz hűbérúr és vazallus is, mignem az utolsó körben az alamizsna már nem osztható tovább, ezen a szinten a vazallus már csak vazallus.

Ez a magyar pályázati rendszer lényege. Aki ebből kimarad, aki nem áll be ebbe a környezetbe, mert kifordul a gyomra, vagy mert nem is hívták, azok a társadalom azon tagjai, akik a pártjai helótákéhoz hasonló életet éltek, amennyiben nem voltak rabszolgák, de kimaradtak a minden szabad embert megillető jogok egy részéből. Belátom, ez kicsit sarkos, de talán jól érzékelteti a magyar valóságot.

A rendszer lényegéből fakadóan természetesen a végletekig korrupt, hiszen szűk hatalmi és kormányzati réteg személyes kapcsolatain nyugszik, de legalább ennyire erős kötőelem a korupció. A kettő együtt, mint József Attila írta száz éve, mint korom száll, „s lerakódik, mint a *guanó*, keményen, vastagon. Lelkünkre így ül ez a kor.”

Ez a struktúra és ez a rendszer különösebb karbantartás nélkül is működik, baj akkor mutatkozik, amikor ezt a szörnyű romlottóságot valamiképp legitimálni kellene a nemzetközi szinten, ahol ugyan szintén kérdéses hatékonysággal dolgozik a rendszer, de az uniós mégiscsak, még ebben a romló állapotában is valóságos értékközösség, ahol vannak távlatos célok, létezik szolidaritás, és léteznek közösségi szempontok. És létezik a jogállami minimum, amibe az olyan kormányok, mint a magyar, folyton beleütköznek. Mert a vazallusi eszmény nem tűri a személyi szabadságot, különös tekin-

tettel a szólás és vélemény szabadságára, a piaci egyenlőségre, ilyenkor úgynevezett kötelezettségzegési eljárás indul. Az uniós hovatovább egyre nehezebben alkalmazható alaptörvénye szűk lehetőségeket nyújt a szabályt szegő kormánnyal szembeni érdemi szankciókra, különösen a járvány utáni gazdasági helyzetben. Távlatos és nagyívű terveket kellene kidolgozni és megszavazni olyan jogi környezetben, amelyikben minden országnak vétőjoga van.

Ezen a ponton lépnek be a képbe a nagy zsarolók. Mint Orbán Viktor. Ezt érti, ezzel cuccol. Egy politikai cuccos. Előáll az a furcsa és lehetetlen helyzet, hogy az uniós szabályokat folyamatosan sértő, távolról sem jogkövető kormány szarolni kezd egy teljes uniós közönséggel azzal, hogy ha nem folytathatja a jogsértéseket, vagy ha nem zárják le az ellene folyó eljárásokat, akkor nem szavazza meg a költségvetést. És az uniós – mert mégiscsak jogtisztelő szervezetről van szó – alkudozni kezd.

A kormányzati zsarolás egy újabb fordulójában az amúgy is teljes jogi felhatalmazással rendelkező kabinet maximalizálja a zsarolási potenciálját azzal, hogy felhatalmazást kér a parlamenttől e helyzet további élezésére, és olyan törvényt fogadtat el, amelyik, ahogy Orbán kommunikációs iparosai mondják, „erős felhatalmazást ad a „brüsszeli bürokráttal szembeni tárgyalásokra”. A továbbiakban ez úgy folytatódik, hogy a kormányfő ilyen-olyan konzultációs levelek birtokában érkezik Brüsszelbe, és vita helyett szájalni kezd arról, mint akar a magyar nép, és „erős felhatalmazás”. Ez nem több, mint politikusi gyávaság, szimpla tekintélyelv, amennyiben a népre hivatkozás valamilyen megfontolásra indít, még ha a vitához mint érvek és ellenérvek ütköztetéséhez semmilyen szempontból nem alkalmas. Látszólag bátran néz szembe a vitapartnerrel, de amit mond, azzal nem lehet mit kezdeni. Ez a zsarolás pedig végképp nem a magyar nép érdekében történik, hanem annak kierősokolásáért, hogy Magyarországon továbbra is háborítatlanul folytathasson a korupció, erőszakkal a hűbérrendszer, és akik eddig is azt csinálták az országgal, amit kedvük tartotta, azok továbbra is tehessék. A helyzet tragikuma aztán az, hogy ha a kormányzat brüsszeli kupecskodása sikeres lesz, és az uniós beadja a derekát, az nemcsak azzal jár, hogy a kormány folytathatja azt, amit eddig is művelt, de kap még hozzá tizenötmilliárd eurót.

Kovács Zoltán